

Криминализација државе као последица процеса глобализације

Апстракт: Почетком деведесетих година прошлог века међународне односе карактерише појава нових безбедносних претњи. Због своје непредвидивости и немогућности сразмерног одговора државе као провајдера безбедности организовани криминал постаје асиметрична безбедносна претња која угрожава интересе и вредности националних држава. Глобализација као континуирани процес у значајној мери доприноси стварању симбиотске везе између носилаца држав. власти и криминалних група отежавајући тиме ефикасну расподелу друштвених добара. У овим условима знатно је отежано ефикасно супротстављање различитим облицима организованог криминала због немогућности државних институција да пруже стратешки одговор на свим нивоима.

Кључне речи: безбедносне претње, организовани криминал, глобализација, државне институције.

Увод

Недавне промене у глобалној економији и међународно политичко сврставање у великој мери су допринели повећању броја лица који се баве криминалним пословима (Viano et al., 2003:3). Завршетак Хладног рата омогућио је већу слободу кретања људи и робе, посебно у многим земљама бившег Совјетског Савеза и Источне Европе. У исто време економски успех капитализма и његовог пратећег система материјализма довео је до тзв. долари-

* e-mail milosttomic@yahoo.com

зације света и стања у коме онај ко поседује новац истовремено поседује моћ, успех и утицај (Chalk, 2000). Ефекти економске либерализације такође су утицали на појаву и развој многих облика организованог криминала који у савременим условима модерне технологије попримају особине безбедносне претње универзалног карактера.

Организовани криминал због свог вишедимензионалног, разноврсног и комплексног карактера различито делује на стабилно функционисање државних механизма широм света (Yasar, 2001). Осим тога, разлике које се огледају првенствено у друштвено-политичким системима развијених и неразвијених земаља захтевају свеобухватан приступ проучавању утицаја организованог криминала на националну безбедност. Бердал и Серано (Berdal, Serrano, 2002) сматрају да природа и релативна снага државе, као и одлуке или пропусти владајућих политичких структура могу представљати повољан амбијент за појаву и развој различитих облика организованог криминала.

Крај Хладног рата и глобална промена безбедносне парадигме

Слом биполарне структуре моћи створио је услове за формирање униполарног светског поретка, истовремено генеришући нове безбедносне изазове, ризике и претње (Rosenau, 1997). Еволуција безбедносног концепта није у потпуности допринела разматрању до сада занемарених безбедносних претњи међу којима организовани криминал заузима значајно место. Наиме у академској дебати примећен је изражен дефицит у погледу свеобухватног проучавања феноменологије организованог криминала. С друге стране, у политичкој дебати о питањима безбедности ова безбедносна појава постаје незаобилазан проблем због чињенице да само присуство организованог криминала има несагледиве последица по националну, регионалну и међународну безбедност (Cornell, Swanström, 2006).

Крај Хладног рата може се посматрати као догађај који је поспешео давање приоритетног значаја проучавању организованог криминала на више различитих начина. Пораст „неуспелих држава“ упечатљив је знак несигурности настале након хладноратовског сучељавања са последицама појаве низа међународних политичких питања. Од деведесетих година прошлог века овај тер-

мин се користи за означавање оних држава где легитимно изабрана власт не остварује потпуну политичку контролу унутар својих граница, изван онога што би се могло схватити као период транзиције или привремених грађанских сукоба. У суштини, такве територије се могу посматрати као сталан извор државне несигурности или општег безакоња.¹ Као разлог повећаног броја „неуспелих држава“ након завршетка Хладног рата наводи се губитак заштите (патроната) суперсила у Новом светском поретку због смањења војно-безбедносне привлачности њихових територија (Hough et al., 2015).

У недостатку потпуног суверенитета који карактерише стање у „неуспелим државама“, појављује се мафиократски (енг. *mafocracies*) систем власти као последица ослабљених државних структура у периоду након постсовјетских политичких промена (Godson, Williams, 2000:113). Режији „неуспелих држава“ преокупирани су првенствено очувањем владајућих позиција у недемократским системима употребљавајући често насилна средства. Финансијска подршка организованих криминалних група режимским лидерима доприноси повећању државне нестабилности (Swanstrom, 2007). Већину политичко-социјалних потреба становништва задовољавају локалне вође преко својих криминалних група користећи углавном методе корупције, подмићивања и уцене.

Тенденција развијања криминалних организација у великој мери зависи од услова који прате транзициони процес усмерен ка демократији и принципима отвореног и слободног тржишта. У Јужној Африци, на пример, политичку транзицију обележава пораст великог броја криминалних група, као и повећање трговине и злоупотребе дроге (Shaw, 1997; Williams, 1997). Разлог због којег су транзиционе земље угрожене организованим криминалом најбоље описују следеће карактеристике: рушење и поновно успостављање државних структура; нагле промене принципа економског управљања; редефинисање принципа и вредности на којима друштво почива (нпр. остваривање политичких права, односно учествовање у политичком животу државе); преусмеравање спољне полити-

¹ У овом случају „неуспешна држава“ постаје рањива на унутар генерисане претње при чему је примарни циљ ових држава консолидација унутрашње стабилности (и политичке контроле) са мањим фокусом на спољашње безбедносне претње (Swanstrom, 2007).

ке и прилагођавање друштва и економије светским трендовима. У зависности од конкретног случаја прелаз (транзиција) може бити доминантно економски или у другом случају политички (Williams, 1997:20).

Јан Ван Дајк (Van Dijk, 2007) тврди да организовани криминал преовладава у земљама где је владавина права на ниском нивоу. Аутор наглашава да кључни фактор за одређивање обима организованог криминала представља квалитет инситуција одговорних за владавину права, укључујући надлежне полицијске службе и независне судове у складу са стандардима професионалног интегритета (Van Dijk, 2007:46). Осим тога државе у којима административни апарат не поштује стандарде правне владавине, доприноси да веза која се успоставља између легитимних и нелегитимних активности различитих послова владе и криминала отежава ефикасно рзликовање а самим тим и сузбијање разноврсних облика организованог криминала² (Garcia, 2009; Cilliers, 2010).

Као пример слабо успешног транзиционог процеса често се наводе државе у којима је дошло до пропасти комунизма као водеће политичке идеологије стварајући тиме погодне услове за експанзију организованог криминала у ширим размерама. Криза легитимитета власти настала након распада Совјетског Савеза омогућила је да организоване криминалне групе (у даљем тексту ОКГ) остваре већи утицај на избор политичких структура власти у новоформираним државма. Шели (Shelley, 1994) наводи да продирање организованог криминала у постсовјетске структуре власти подрива перцепцију грађана у демократске вредности и тиме кризу легитимитета новоизабраних политичких актера.

Мијалковић (Mijalković, 2005:247-248) напомиње да организовани криминал значајно угрожава националну безбед. кроз успоравање процеса демократизације тзв. „транзицијских друштава“, подривањем демократских институција и владавине права, као и стварањем бројних социо-економских проблема. Слабе и корумпиране државне институције и неадекватна законска регулат. онемогућују владама успешно супротстављање овом проблему, што изнутра и споља угрожава националну безбедност (Ibid., 2005).

² Аутор наводи пример трговине оружјем где више међународних и националних актера међусобно координирају своје активности нарушавајући тиме интегритет граница суверених држава (Garcia, 2009).

Политичко-криминална веза као фактор ескалације организованог криминала

Веза која се успоставља између организованог криминала и политике представља примарни услов настанка моћних криминалних организација. Искуства многих земаља као што су Колумбија, Мексико, Италија, Русија и Албанија добар су показатељ да организовани криминал ван контроле може бити главни фактор подривања државних власти. У екстремним случајевима организоване криминалне групе својим незаконитим активностима (трговина дрогом, илегалне миграције и кријумчарење) могу нарушити суверенитет и независност држава на посебно брз и насилан начин (Berdal, Serrano, 2002). Дакле ОКГ можемо посматрати као безбедносну претњу вредностима и интересима националне безбедности а не као искључиву претњу људској безбедности (Edwards, 2002).

Организовани криминал (посебно трговина дрогом) омогућава стицање значајне моћиостварене углавном путем корупције, која својим дисперзионим дејством над разноврсним политичким сектором оставља значајне импликације на функционисање и легитимитет државе. Конфликтна подручја представљају изузетно повољан амбијент за појаву и развој различитих облика организованог криминала због слабости државне властиу спровођењу и одржавању закона и реда. У појединим случајевима конфликт је непотребан уколико се криминалним мрежама могу спречити интервенције државе кроз различите облике субверзије или инфилтрације у државне органе средствима корупције и/или насиља (Cornell, 2006). Као најчешће навођени примери држава у којима постоји политичко-криминална веза јесу Авганистан и Таџикистан због снажног присуства организованог криминала на свим нивоима³ (Swanstrom, 2007).

Организоване криминалне групе својим незаконитим активностима покушавају да остваре контролу над свим кључним државним институцијама. У нарочито угрожене државне секторе убрајају се: правосуђе, безбедност (енг. *security*), полиција, снаге

³ Револуцију у Киргистану 2005. године великим делом финансирале су криминалне групе предвођене киргијским парламентарцем Бајаманом Еркинбајевим уз помоћ авганистанског Северног Савеза (Swanstrom, 2007).

граничне контроле и финансијски сектор. У случају да је контрола ових сектора остварена, тада можемо говорити о *defacto криминализованој држави*, другим речима држава је директно умешана у организовани криминал⁴ (Perl, 2004).

Политичке елите и организоване криминалне групе у појединим случајевима имају обострани интерес за сарадњу и међусобну размену услуга са циљем да мрежу својих интеракција учине погодном за обављање различитих незаконитих активности. Ова врста везе покреће обе стране јер понекад лица која се баве криминалом регрутују и постављају појединце на високе положаје како би олакшали, унапредили или заштитили своје активности (Williams, 2001:76). Ова врста интеракције може ићи и у супротном смеру када политичке елите или привредници (бизнисмени) регрутују и ангажују криминална лица ради обављања нелегалних послова (Serio, 2008:8).

Армао (Armao, 2003) тврди да подручје блиске интеракције између криминалних лица и политичара заправо спада у сиву зону (енг. *grey zone*). Сличан термин користи Стреинц (Strange, 1996:11) када описује финансијски криминал и проблем нејасне разлике између широко распрострањене, етички сумњиве и криминалне послове. Интересовање за сарадњу је подједнако јер је криминалним лицима за успешно обављање њихових послова неопходна заштита, некажњивост и сигурност коју обезбеђују политичке елите (Kupatadze, 2012). Сарадња са државним службеницима може обезбедити заштиту од законских норми и других супарничких група. Наиме полиција, обавештајне службе и војска пружају помоћ у виду информација криминалцима за неутралисање противничких криминалних група, омогућавајући им тиме предност у различитим приватизационим процесима и јавним понудама (Godson, 2003). Политичким елитама сарадња омогућава финансијска средства неопходна за остваривање личних и политичких циљева (Kupatadze, 2012). Криминалци такође могу да обезбеде услуге корупције привредника (бизнисмена) и прања новца за политичке елите, нпр. услуге пружања информација о политичким неистомишљеницима или њихову елиминацију и услуге обезбеђивања сигурних

⁴ У најгорем случају овај сценарио можемо назвати „наркотизација државе“ због чињенице да државни органи врше послове организованог криминала, као нпр. Северна Кореја (Perl, 2004).

гласова у појединим регионима (Ibid., 2012). Страх изазван претњом породици политичара и њиховим положајима представља основни мотивациони фактор успешне сарадње (Godson, 2003).

Никос Пас (Passas, 2002:22-25) одређује осам врста симбиотских веза између криминалних лица и политичких елита и то: прва, ванизворна (енг. *outsourcing*) веза – означава поделу рада између законитих и незаконитих актера, при чему једна страна пружа специјализоване услуге другој страни; друга, сарадничка (енг. *collaboration*) веза – ова врста везе постоји када се легални и нелегални предузетнички послови обављају истовремено; трећа, постављање (енг. *co-optation*) – постављање, односно бирање илегалних група од стране легалних и обрнуто; четврта, узајамност (енг. *reciprocity*) – постојање обостране користи (размене) између легалних и нелегалних актера; пета, синергија (енг. *synergy*) – легални и нелегални актери остварују користи док се баве својим независним пословима; шеста, легалне интеракције (енг. *legal interactions*) – криминалци законитим трансакцијама остварују профит; седма, финансирајућа (енг. *funding relationships*) веза – ова веза постоји када легитимне организације свесно пружају финансијску подршку за рад криминалним групама; осма, легални актери обављају послове организованог криминала (енг. *legal actors committing organized crime*).

Криминализовану државу у већини случајева карактерише слаб нормативно-правни поредак, неадекватна контрола граница, низак животни стандард грађана (сиромаштво), неефикасно правосуђе, државне институције функционишу искључиво путем корупције и приватни интерес политичких лидера често има примат у односу на јавни (друштвени) интерес. Годсон (Godson, 2003) истиче да у појединим регионима проблем политичко-криминалне везе постаје хроничан, осим тога једине промене огледају се у формама и равнотежама моћи међу играчима јер понекад доминирају политичари а понекад криминалци. Без обзира ко је доминантан у датом тренутку, коалиције снага утичу на многе аспекте легитимне власти.

Армао (Armao, 2003) описује мафијашку (криминализовану) државу⁵ као земљу у којој ОКГ врше послове политичких лидера и остварују монопол над свим државним, економским, односно финансијским ресурсима. ОКГ се у овом случају сматрају као незаконита власт која ужива легитимно друштвено признање у степену који зависи од њихове способности за искоришћавање вакуума власти у слабијим државама (у табели 1. дат је приказ државе заробљене криминалним интересима). Јавна добра која држава у нормалним условима треба да обезбеди својим грађанима у криминализован. држави пружају организоване криминалне групе (Hall, Biersteker, 2002). У криминализованој држави лидери организованог крим. одређују друштвено-политичка правила директно партиципирајући креирању државне политике, при чему политичка и привредна елита у значајној мери зависе од њих (Kupatadze, 2012).

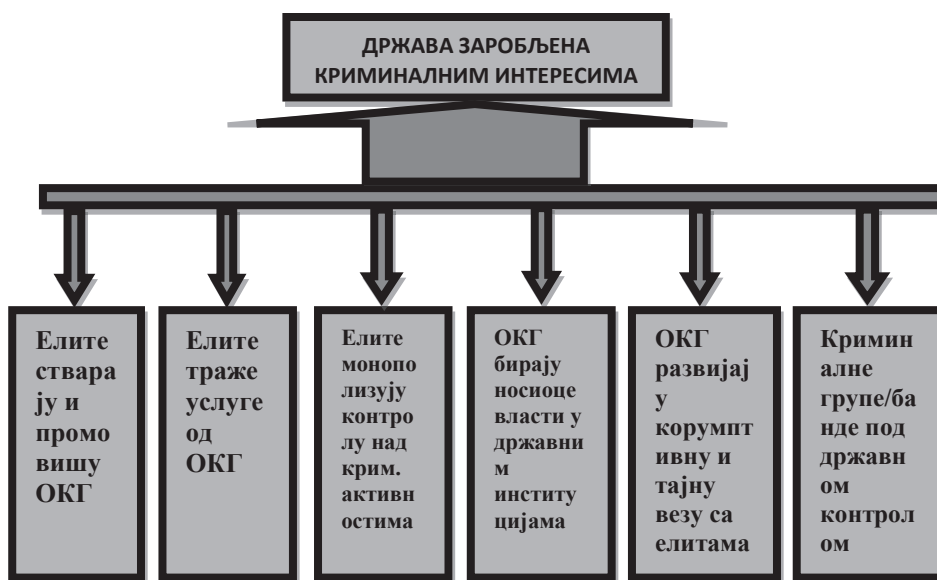
У научној литератури из области савремених студија безбедности као примери криминализованих држава углавном се наводе земље које су прошле кроз период политичке, економске и социјалне транзиције настале након распада Совјетског Савеза. Током деведесетих година прошлог века процес транзиције у Републици Србији омогућио је стварање услова погодних за развој различитих облика организованог криминала који се негативно одразио на све аспекте друштвено-политичког живота. Мијалковић и Стевковић (Mijalković, Stevković, 2015:41-43) напомињу да је у том периоду дошло до стварања везе (углавном путем корупције) између криминалитета белог оковратника и политике. Наиме, аутори тврде да су главни носиоци стварања ове симбиотске везе организоване криминалне групе са једне стране и представника власти (законодавне, извршне и судске), компанија, јавних служби и владиних и невладиних организација на националном и међународном нивоу са друге стране (Ibid., 2015:41-43).

Наим (Naím, 2012:4) наводи пример Бугарске као државе у којој организовани криминал помоћу корупције остварује значајан утицај на све водеће државне институције, укључујући владу, парламент и правосудје. У покушају да задрже свој утицај ОКГ донирају огромна финансијска средства политичким партијама без об-

⁵ Мафијашким државама сматрају се Бугарска, Гвинеја Бисао, Црна Гора, Мијанмар (Бурма), Украјина и Венецуела због чињенице да су национални интерес и интерес организованог криминала нераскидиво повезани (Naím, 2012:2).

зира која је од њих на власти. ОКГ контролишу бројне политичке званичнике на локалном нивоу, као и поједине чланове парламента испод нивоа националне власти и руководства водећих политичких партија. Ова врста директног политичког учешћа (за разлику од подмићивања) релативно је нов олакшавајући фактор за развој бугарског организованог криминала (Ibid., 2012).

Табела 1 – *Криминализација државе као последица политичко-криминалних веза*

Извор: модификована верзија Kupatadze, 2012:37

Дакле, иницијални период сарадње почиње у тренутку када политичке елите учествују у стварању и логистич. подршци криминал. групама у циљу вршења криминалних активности. Равнотежа снага између политич. елита и организован. криминалних група зависи од тренутних социјално-економских услова који постоје унутар националних граница. Крајња последица ове врсте сарадње јесте стицање и максимизација профита који у каснијем периоду омогућава добијање различитих имунитета и привилегија.

Ведел (Wedel, 2001:4-5) описује делимично препуштену државу (енг. *partially appropriated state*) као облик власти у коме су неформалне групе приватизовале све државне функције. Поједини кланови који контролишу имовину и друга средства понекад су тако блиско повезани са министарствима или институционалним деловима владе да својствене агенде државе и кланова у појединим случајевима изгледају као идентичне (Ibid., 2001). Овај модел контроле врло је ефикасан у државама које карактерише повећан број сиромашних грађана, висока стопа криминала и незаинтересованост изабране власти за решавање проблема већег дела становништва (Srikanth, 2014).

Последице продирања организованог криминала у државни сектор имају разарајуће дејство због чињенице да присуство организованог криминала онемогућава држави ефикасно супротстављање криминал. групама на својој територији при чему долази до нарушавања свих принципа слободне демократије (Shelley, 1995).

Закључак

Завршетак хладноратовског сучељавања иницирао је процес промене безбедносне парадигме на глобалном нивоу. У овим условима војне безбедносне претње пролазе кроз процес ексклузивитета приликом дефинисања националне безбедности. Стога је истраживачки фокус многих научних дисциплина усмерен на оне безбедносне претње за чије супростављање нису неопходна војна средства. Организовани криминал пре свега угрожава националну безбедност, односно вредности које држава као провајдер безбедности својим институционалним механизмима настоји да заштити. У научној литератури се као примери држава угрожених организованим криминалом наводе посткомунистичке земље. Наиме у тим државама се висок степен присуства организованог криминала одражава на ефикасно функционисање свих државних власти због блиске (симбиотске) везе која се успоставља и одржава између криминалних група и политичких званичника.

Криминализована држава представља термин који означава стање у коме организоване криминалне групе (као недржавни актери) контролишу све државне институције, успостављају правила по којима друштво функционише и постављају носиоце политичких функција на високе положаје. Осим успостављања политичке

власти, ОКГ теже монополизацији свих финансијских и економских државних потенцијала са циљем увећавања профита, као основног мотивационог фактора свих криминалних активности.

Процес глобализације је у великој мери утицао на ефекат преливања негативних ефеката деловања ОКГ изван националних граница. Традиционалне форме организовања и пословања криминалних група доживљавају наглу промену са циљем ефикаснијег и знатно ширег међународног деловања. Транснационалне димензије организованог криминала се у резултатима емпиријских истраживања представљају као забрињавајућа модификација свих облика организованог криминала који показују изузетну способност прилагођавања већини савремених услова развоја демократских држава.

Литература

1. Armao, F., (2003). Why is organized crime so successful?. *Organised Crime and the Challenge to Democracy*. New York: Routledge.
2. Berdal, M. R., Serrano, M., (Eds.). (2002). *Transnational organized crime and international security: business as usual?*. Bolder Colorado: Lynne Rienner Publishers.
3. Chalk, P., (2000). *Non-military security and global order: The impact of extremism, violence and chaos on national and international security*. Basingstoke: Macmillan.
4. Cilliers, J., (2010). 'Hopes and Challenges for the Peace and Security Architecture of the African Union' in Besada, H. (ed.) *Crafting and African Security Architecture: Addressing Regional Peace and Conflict in the 21st Century*. Surrey and Burlington: Ashgate.
5. Cornell, S. E., (2006). The narcotics threat in greater Central Asia: from crime-terror nexus to state infiltration? In *China and Eurasia Forum Quarterly*, 4(1): 37-67.
6. Cornell, S. E., Swanström, N. L., (2006). The Eurasian drug trade: A challenge to regional security. *Problems of Post Communism*, 53(4), 10-28.
7. Edwards, A., Gill, P., (Eds.). (2004). *Transnational organised crime: perspectives on global security*. London: Routledge.
8. Garcia, D., (2009). Determining ease of access to arms methodology and coding. *Crime, law and social change*, 51(5): 451-461.

9. Godson, R., (2003.). *Menace to Society: Political-criminal Collaboration Around the World*. Piscataway, NJ: Transaction Publishers.
10. Godson, R., Williams, P., (2000). 'Strengthening Cooperation against Transsovereign Crime', in M. Cusimano (ed.) *Beyond Sovereignty: Issues for a Global Agenda*. Boston: St. Martins.
11. Hough, P., Malik, S., Moran, A., Pilbeam, B., (2015). *International Security Studies: Theory and Practice*. London: Routledge.
12. Kupatadze, A., (2012). Organized crime, political transitions and state formation. In *Organized Crime, Political Transitions and State Formation in Post-Soviet Eurasia*. UK: Palgrave Macmillan.
13. Naim, M., (2012). Mafia states: organized crime takes office. *Foreign Affairs* <https://www.foreignaffairs.com/articles/2012-04-20/mafia-states> доступан 27. 12. 2017.
14. Passas, N., (2002). Cross-border crime and the interface between legal and illegal actors. *Security Journal*, 16(1): 19-37.
15. Perl, R. F., (2004). State crime: The north Korean drug trade. *Global Crime*, 6(1): 117-128.
16. Rosenau, J., (1997). *The Dynamism of a Turbulent World*. Cambridge: Cambridge University Press.
17. Serio, J., (2008). *Investigating the Russian mafia: An introduction for students, law enforcement, and international business*. Durham, NC: Carolina Academic Press.
18. Shaw, M., (1997) *South Africa: Crime in Transition*. ISS Occasional Paper No 17 <https://oldsite.issafrica.org/uploads/Paper17.pdf> доступан 5. 1. 2018.
19. Shelley, L., (1994). PostSoviet organized crime and the rule of law <https://repository.jmls.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.rs/&httpsredir=1&article=1768&context=lawreview> доступан 5. 9. 2017.
20. Shelley, L. I., (1995). Transnational organized crime: an imminent threat to the nation-state? *Journal of international affairs*, 48(2),463-489.
21. Strange, S., (1996). *The Retreat of the State*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
22. Swanstrom, N., (2007). The narcotics trade: a threat to security? National and transnational implications. *Global Crime*, 8(1): 1-25.
23. Van Dijk, J., (2007). Mafia markers: assessing organized crime and its impact upon societies. *Trends in organized crime*, 10(4): 39-56.

24. Viano, E., Magallanes, J., Bridel, L., (2003). *Transnational organized crime: myth, power, and profit*. Durham, NC: Carolina Academic Press.
25. Wedel, J. R.,(2001). Corruption and organized crime in post-communist states: New ways of manifesting old patterns. *Trends in Organized Crime*, 7(1): 3-61.
26. Williams, P., (1997). Transnational organised crime and national and international security: A global assessment. *Society Under Siege*, 1(1): 11-41.
27. Williams, P., (2001). Transnational Criminal Networks. In *Networks and Netwars, the Future of Terror, Crime and Militancy*, edited by J. Arquilla and D. Ronfeldt. Washington, DC: RAND.
28. Yasar, M. M., (2001). *Transnational Organized Crime and Destabilization in Democracies, Russian Organized Crime as Case Study* (Thesis). University of North Texas <https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc2827/> доступан 5. 1. 2018.
29. Mijalkovic, S., Stevkovic, Lj., (2015). *White Collar Crime in Transitional Serbia: Crime of Individual or Organized Crime*. U: Definitions of War Violence and Reconciliation in Narratives of Survivors from the War in BiH (str. 39-53). Sarajevo: Ambasadori mira u BiH.
30. Мијалковић, С., (2005). *Трговина људима (Human trafficking)*, БеоСинг, Београд.

The criminalization of the state as a result of the process of globalization

Abstract *In the early nineties of the last century, international relations were characterized by the emergence of new security threats. Because of their unpredictability and lack of proportional response of the state as a provider of security, organized crime has since become an asymmetric security threat that endangers the interests and values of nation states. Globalization as a continuous process significantly contributes to the creation of a symbiotic link between the holders of state authorities and criminal groups, thus making it difficult for the efficient distribution of social goods. Under these conditions, effectively opposing different forms of organized crime is significantly hampered by the impossibility of state-level strategic response by institutions at all levels.*

Key words: *security threats, organized crime, globalization, government institutions.*